

SZÁLLÁSI ÁRPÁD: A SALVARSAN FELFEDEZÉSÉNEK VISSZHANGJA A NYUGATBAN

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Ehrlich bűvös számú arsenobensolja előtt látott már jó pár új csodát a gyógyító tudomány, de ekkora érdeklődést bizonyára egyik sem váltott ki. Érthető, hiszen a luesz tabu-téma volt, nyilvánosan csak elítélőleg, legfeljebb szánakozóan illett róla beszélni még annak is, akit esetleg már lándzsaszúrás jellegű fájdalmak gyötörtek, vagy kakasjárással botladozott. A keresztényi könyörületet és megértést hirdető hivatalos véleményről jobb nem szólnunk. Ady ellen is, ha már az „érthetlenségi” érvekből kifogytak, ez volt a megfellebbezhetetlen szentencia. Csodálható-e, ha a végre hatásos gyógyítás hírének felröppentével kiszabadult a kordában tartott kíváncsiság? Ha egyszerre legalább szavakban szalonképessé vált a „bűnben szerzett betegség”?

Történt mindez 1910-ben. A millenniumi görögtűztől az I. világháború ágyútüze felé rohanó országnak már van egy szellemi fáklyafóruma, amely (bár szerkesztői elsősorban annak szánták) nem szorítkozik a szépirodalomra. Politika, szociológia, tudomány, képzőművészet aktuális panorámája is egyben, kizárólagos feltétele az igényesség. Ez a havonta kétszer megjelenő folyóirat a sokat támadott 'Nyugat', egyetlen védekezési lehetősége a puszta létezése és az, hogy szerzői gárdája a „Holnap”-ot képviseli. Az igazán értők érezték ezt mindkét oldalon, ezért volt akkora feszültség a két pólus között. Szikrázásának szellemi életünk látta hasznát.

Tulajdonképpen tárgyunkhoz visszatérve természetesnek tűnik, hogy „Ehrlich Pál”-t folyóiratunk már 1910-ben bemutatta. Még hozzá az akkori idők egyik legkitűnőbb tollforgatója, Ambrus Zoltán, a július 1-i számában. Orvosnak is becsületére váló óvatossággal és szakavatottsággal. Ismerteti a luesz történetét, vitatott ó- és újvilági eredetét, Károly király nevezetes nápolyi hadjáratát, Ricord elkülönítését a többi venereás bajoktól, Neisser, Ducrey, Unna, Schaudinn munkásságának jelentőségét, Ehrlich nagy elődeit. Ambrus írása mentes minden zszurnalista szenzációtól, pont ez adhatta (és ez adja ma is) a hitelét. „Azt, hogy Ehrlich preparátiuma végképpen meggyógyítja-e a lueszt, vagy a 606-os használata után is visszatérhet-e, újra jelentkeznek-e a baj, amint eddig a leggondosabb kezelés után is visszatérhetett, újra jelentkezhetett és néha igen hosszú idő múltán? Erre a kérdésre csak az idő adhatja meg a feleletet; csak hosszas kísérletezés után lehet igennel vagy nemmel válaszolni.” Semmi reklámiz, semmi ováció, csak ismerteti a majna-frankfurti orvostudós nagy reményekre jogosító felfedezését, amelyet majd az időbírónak kell végleg hitelesíteni.

A következő írás Szomory Dezsőé, a tőle megszokott franciás szellemességgel. Felidéz egy képzeletbeli beszélgetést vacsoránál, pont a desszert fogyasztása közben, ahol természetesen szakember is jelen van.

A háziasszony rögtön a vérbaj felől faggatózik, mire az orvos válasza: „Háromféle vérbajt különböztetünk meg. Az elsőt a szemérem kezeli, vagyis senki. A másodikat egy hozzáértő orvos, kivétel nélkül higannyal vagy jóddal, és kivétel nélkül eredménytelenül. A harmadikat, holmi művészi vagy irodalmi színészet az alkotó zseni dicsőségének tett meg.” Szomory nem

Adyra gondolt. Hivatkozik egy francia tudós 'Les origines syphilitiques du genie' című művére, amely szerint Néró, Don Carlos, Hamlet, Milton, Beethoven, Nietzsche, Maupassant (a két utóbbi esetben igaza is van), Byron, Heine, valamennyien luetikusok voltak. „Ehrlich tanár találánya a zsenik végét jelenti. Ezentúl nem kell majd okvetlenül lángésznek lenni, hogy az ember paralitikus lehessen. Enélkül is el fogjuk hinni.” Ismerve Szomory fanyar különcködéseit, önmagát tagadta volna meg másféle színezéssel.

Ellenkező előjelű Cholnoky Viktor 'Haldokló betegségek' című írása. Bár hangsúlyozza, hogy „Amerika felfedezése óta nem volt a világnak akkora szenzációja, olyan súlyos jelentőségű eseménye, mint az Ehrlich-féle orvosság feltalálása”, felvetődik benne, hogy ez az orvosság „nem éppen a produktív lángelméket fogja-e megszüntetni a jövő korszakok számára”. Mert szerinte „a vérbaj és a grandiózusan új gondolatkapcsolás képessége egy véredény-rendszerben dolgoznak”, de ugyanúgy védelmébe vesz mindenféle narkomániát: alkoholizmust, koffeinizmust, morfinizmust, nikotinizmust, hiszen „a gondolatokat a lázban égő, szertebomlásban kínló agyvelők, a vonagló, kígyótáncot járó idegek vitték mindig előbbre”.

Bővelkedik a példák felsorolásában, a választ rá az augusztus 1-i számban Bródy Sándor adta meg, aki nagyon el tudja képzelni az életét és az irodalmat vérbaj nélkül. A 'Medikus' írójának rendkívül rokonszenves a szemüveges német tudós, hiszen nyilatkozata szerint magát a felfedezőt még mindig keserves kétségek gyötrik. Bródy nem vár világmegváltást még a bizonyosságtól sem, mert jönnek helyébe új kínok, ha nem is bibliai fátummal, de az ember alaptermészetéből eredendően. Egy kitűnő író tapasztalata nem nihilizmus. Azóta a penicillin hathatósabbnak bizonyult, mégis a nemigondozók tanúsíthatják, a luesz még koránt sincsen történeti végstádiumában. A leggondosabban szervezett antivenereás küzdelem ellenére újabb meglepetések érik a szifilidológusokat, aktuális problémáiról a szakfolyóiratok tanúskodhatnak. Nem szólva a civilizációs ártalmakról. Az emberek lassan már nem adekvát ingerületekkel, hanem inadekvát ingerültségekkel reagálnak a külső hatásokra. Hatvany Lajos azt írja 'Az úri hölgyhöz' című cikkében, hogy Ehrlich tanárnak Európában legelőször Makóról küldtek hódoló sürgönyt.

Nem tudjuk biztosan, így volt-e, csak annyit konstatálhatunk, Hatvany nem szívesen vetett papírra légből kapott híreket (a pontosságra rendkívül kényes volt), s bizonyára van állításának valami valóságmagva. Az orvosvégzettségűek, Csáth Géza, Földi Mihály, Salgó Ernő szinte tüntető tapintattal nem szóltak bele a vitába. Ekkorra már megjelent Alföldi Béla doktornak 'Az Ehrlich-féle gyógymód' című népszerűsítő könyvecskéje, a szerző személyesen járt a Mester intézetében.

Ady a 'Minden titkok versei'-ből küldi Lukács Hugónak, kedves barátjának, kolozsvári kezelőorvosának az alábbi strófát:

„Egy gyönyörű, nagy kacagásban
Harsogjon föl a múltam,
Lássam egyszer vidám arcodat
Kacagó, szent sírásba fűltan”.

A 'Nyugat' nagy fellélegzése kimondhatatlanul is a költőért történt elsősorban. Sajnos mind ez ideig semmi nyoma, hogy a specifikus spirochétaölőt rajta kipróbálták volna.

A szaporodó szacikkek az orvosok, művelt írók a laikus olvasók mohó érdeklődését igyekeztek kielégíteni. A 'Nyugat' 1910-es évfolyama ez utóbbit tanúsítja. Meg azt, hogy semmi sem volt idegen tőle, ami érdekes, értékes és új.